

НАЦІЄТВОРЧЕ ЗНАЧЕННЯ МУЗИЧНИХ ТОВАРИСТВ У ГАЛИЧИНІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XIX - ПОЧАТКУ XX СТОЛІТЬ

Події 1848 року знаменували собою переломний моментом у процесі активізації національних рухів в Європі, руху бездержавних народів до утворення власної держави та протесту проти асиміляції з боку імперій, до яких вони належали. Природно, що такі потужні духовно-культурні осередки, як музичні товариства – в тому числі і ті, що існували та діяли в Галичині, не могли залишатись осторонь від важливих суспільних процесів, стаючи важливими культурно-суспільними центрами становлення національних рухів та національної ідентичності. Починаючи від др. половини XIX ст., а в особливо від 60-х рр., коли завдяки суспільно-політичним реформам Галичина отримала автономію, галицькі музичні товариства набувають щораз виразнішого національного, патріотичного спрямування, стаючи потужними трансмітерами національного духу. І хоча по суті, автономія Галичини фаворизувала польську націю, вона уможливила також розвиток і українській.

Національна ідентифікація та національні пріоритети – які є проявом націєтворення – музичних товариств проявлялись через різні форми і способи, напр. через закріплення національної ідентичності в офіційних документах товариства, напр. у статутах. Напр. у Статуті з 1860 року Галицького музичного товариства (засноване у Львові в 1838 році), вперше сформульовано пункт про національну, польську спрямованість товариства, повністю закріплену у Статуті в 1912 році. Варто згадати і боротьбу ГМТ за впровадження польської мови як офіційної мови викладання в 1868 році у Консерваторії ГМТ у Львові, яка замінила державну німецьку мову викладання на польську.

Не менш активними були й українські музичні та культурно-просвітницькі товариства в Галичині, передусім товариство «Просвіта», ціллю якого було «пізнання и просвіта нашого народу», а засобами:

«а) збирання и видавання всіх плодів устної словесности народної, як: **пісень**, казокъ, приповідокъ, историчнихъ переказівъ и загаломъ всього, що до пізнання народа и его истории причинитися може.

б) видавання популярнихъ писемъ въ усіхъ галузяхъ науки, відповіднихъ поняттямъ народу и його потребамъ».

У 1870 році про національні цілі заявляє Хорове Товариство «Теорбан» – перше руське музичне Товариство в Галичині, яке проголошує що його ціллю є досконалене музики але передусім народної музики. Ще більш конкретно формулює свої цілі основне музичне товариство українців Галичини – «Львівський Боян», створене у грудні 1890 року. Ціллю товариства було «...плекане головню руско-національного співу, такъ хорального, якъ и сольового, а такожъ музики інструментальної».

Проявляються націєтворчі спрямування і у репертуарі – все більшої ваги набуває репрезентації питомої культурної спадщини, а рівночасно відбувається процес інспірації творців до оригінальної, національної творчості, в якій відображалися би розмаїті модуси національних почуттів. Зовнішнім виразом, стає «шопеноцентризм» як концентрований вираз польської національної свідомості в музиці. У період коли ГМТ очолював Кароль Мікулі репертуар концертів наповнився величезною кількістю творів Ф. Шопена а також композиціями сучасних польських композиторів. Окрім того твори Ф. Шопена вводяться у навчальні програми фортепіанних класів Консерваторії ГМТ. Подібно діяли і українські музичні та культурно-просвітницькі товариства. Створені у 1870 року українські студентські Товариства «Академічний кружок» і «Дружний лихвар» та створене на основі останнього «Академічне братство» у своїх програмах мали твори М. Лисенка, А. Вахнянина, І. Лаврівського, М. Вербицького, І. Воробкевича, Н. Нижанківського. У програмах хорового товариства «Львівський Боян» національний репертуар займав основне місце. Для «Львівського Бояна» творили такі галицькі композитори, як А. Вахнянин, Д. Січинський, Г. Топольницький, Ф. Колесса, С. Людкевич, Й. Кишакевич, В. Барвінський та інші. Також засноване у 1861 році у русинсько-українське Товариство «Руська Бесіда», яке влаштовувало «декламаційно-музичні» вечори, пропагувало національний репертуар. Подібний процес національної ідентифікації відбувався і з іншими польськими товариствами, зокрема з «Ехо» та «Лютнею», які за ціль взяли пропагування польської хорової літератури. Товариство «Ехо» навіть оголошувало конкурси на твори для чоловічого хору і друкували найкращі з них.

Національна ідентифікація (передусім в романтичному розумінні XIX століття) проявляється також у створенні відповідного жанрового репертуару, у відповідній національній стилістиці, який виконувався під час концертів музичних товариств. Популярним стало також звернення до віршів

національних поетів і до історичної тематики в різних музичних жанрах – операх, ораторіях, кантатах, концертній увертюрі, симфонічній поемі, програмній симфонії.

Але не тільки факт виконання творів, які були створені у відповідній стилістиці і належали окресленому національному колу композиторів свідчить про вищезгадану націоорієнтовну тенденцію. Проявляється це також в участі членів товариства у важливих для нації подіях (щорічно музичні товариства брали участь у кільканадцятьох концертах та культурно-суспільних подіях, річницях, святах пов'язаних з відзначенням важливих національних дат), підтримці творчих ініціатив, просвітницькій та видавничій діяльності.

Музичні товариства різних національних громад були важливим стимулом до становлення національної ідентичності та відіграли важливу роль в націєтворчих процесах у Галичині, сприяючи своєю діяльністю національним рухам та формуванню державницьких ідей.

Список джерел та літератури

1. Тереса Мазепа. Соціокультурний феномен європейський музичних товариств ХІХ – початку ХХ століття на прикладі Галицького Музичного Товариства. Львів: Растр-7, 2017. 473 с.

Юлія Москвіцова

ПОЧАТКОВА МИСТЕЦЬКА ОСВІТА ЯК СКЛADOVA СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ ВІННИЧЧИНИ ПЕРІОДУ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

В умовах глобалізаційних процесів сьогодення та інтеграції України у світовий культурний простір, як незалежної держави, роль культури й освіти, зокрема мистецької, непинно зростає. Мистецтво, формуючи естетичну культуру особистості й нації загалом, впливає на інтелект, стимулює творчі здібності, збагачує емоційну сферу людини. Початкові спеціалізовані мистецькі навчальні заклади як складова системи мистецької освіти України, включають музичні, художні, хореографічні, театральні школи та школи мистецтв. Всі вони були започатковані від розгалуженої системи музичних і художніх шкіл. В роки незалежності внаслідок реформування системи освіти, початкова мистецька освіта набула два основні спрямування навчального процесу – загальне художньо-естетичне виховання та початкова мистецька освіта, як фундамент до майбутнього професійного навчання та діяльності з певного виду мистецтва [3, с. 148-149].

Метою статті є визначення динаміки функціонування системи початкової мистецької освіти як складової соціокультурного простору Вінниччини за період незалежності України шляхом вияву тенденцій і причин змін, що відбулися впродовж досліджуваного періоду.

Сьогодні на Вінниччині функціонує 54 школи естетичного виховання (46 – музичних, 7 – шкіл мистецтв (2 з них у м. Вінниці), 1 – художня (м. Вінниця). Понад 20 шкіл знаходиться в сільській місцевості.

Місто Вінниця є розвиненим культурним центром з широкою інфраструктурою й різноманітним культурно-мистецьким життям. У місті діє 5 початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів: 2 музичні школи, 2 школи мистецтв, художня школа. Початкову спеціалізовану мистецьку освіту тут здобуває понад 3 тисячі дітей [3, с. 149].

Музична школа № 1 є найдавнішим професійним освітнім мистецьким закладом Вінниці і розпочала свою історію в 1933 р., коли за постановою Наркомату освіти скрипкова студія під керівництвом Ю.Г. Брондза, що діяла у місті на початку 30-х рр. ХХ ст., була реорганізована в музичну школу. До класу скрипки додали класи фортепіано, віолончелі, народних інструментів, пізніше – духових [2, с. 53]. Сьогодні на 5-ти музичних відділах (фортепіанному, вокально-хоровому, струнно-смичковому, відділі духових та ударних інструментів, відділі народних інструментів) навчається близько 500 учнів. На умовах самоокупності функціонують відділи бальної і сучасної хореографії, групи раннього естетичного розвитку дітей, підготовчі групи, мистецькі студії для дорослих та підлітків.

Педагогічно-учнівський колектив веде активну культурно-просвітницьку, концертну роботу в місті, презентуючи нові сучасні проекти, серед яких найбільш значущими є: *Міжнародний конкурс духової музики «VINVENTI»*, започаткований в 2016 р., який традиційно включає в себе конкурсні прослуховування, майстер-класи, спілкування з професійними музикантами, тематичні концерти у Вінницькій обласній філармонії ім. М.Д. Леонтовича; *Міжнародний інструментальний конкурс ім.*

І.Я. Падеревського» (з 2020 р.), метою якого є виявлення й підтримка творчо-обдарованої молоді, популяризація творчості українських і польських композиторів, обмін науково-методичним досвідом, підвищення рівня кваліфікації викладачів мистецьких шкіл, підвищення професійної виконавської майстерності та розширення культурних зв'язків. Програма проєкту включає проведення конкурсних прослуховувань, майстер-класів, концертів професійних музикантів міжнародного рівня.

Новітні культурно-освітні проєкти: *«Бравіссімо»* – це дитячий музичний лекторій, що існує вже 9 років і презентує лекції-концерти («Три кити в музиці», «Музичні подорожі країнами світу», «Музичний карнавал», «У світі музичних інструментів» та ін.) для дітей дошкільного й шкільного віку; *«Шопенівські зустрічі»* – проєкт, започаткований у 2017 р.. Завдяки сприянню Генерального консульства республіки Польща у Вінниці, Центру розвитку «Полонія», ГО «Простір майбутнього», Малопольської фундації «Братерство» проєкт розширив свої можливості, включаючи в програму не лише концерт, а й майстер-класи від професійних музикантів міжнародного рівня [5].

Дитяча музична школа №2 – сучасний навчальний заклад, який поєднує традиційні форми мистецької освіти з інноваційними технологіями та програмами навчання відповідно до соціального замовлення суспільства. Заснований у 1976 р., побудований за спеціальним проєктом, заклад є найбільшою базовою школою естетичного виховання у Вінницькій області. Чотириповерхове приміщення містить 50 навчальних аудиторій, хоровий, оркестровий, хореографічний та художній класи, бібліотеку та музейну кімнату, концертний зал на 300 місць. Школа розширила свою діяльність, відкривши, крім музичного, художнє (1999), хореографічне відділення та відділ музичного виховання й англійської мови (2001), у 2004 р. – клас сольного співу, а у 2012 р. започаткували свою діяльність групи раннього естетичного розвитку дітей та мистецька студія для дорослих. В закладі навчається понад 1 тис. учнів, працює понад 20 творчих учнівських колективів. Про високий професіоналізм педагогічного колективу та обдарованість вихованців школи свідчать численні перемоги учнів на різноманітних престижних фестивалях, конкурсах. Зокрема, за останні 5 років (2015–2020 рр.) учні школи взяли участь у 276 різнорівневих конкурсах, в тому числі 178 Міжнародних і Всеукраїнських. Гран-Прі отримали 42 учня та 888 – стали переможцями і дипломантами, в тому числі 337 учнів – у Міжнародних і Всеукраїнських конкурсах [6].

З метою пропагування культурних здобутків національного мистецтва та кращих досягнень світової музики колективом школи проводиться велика концертно-лекційна й культурно-просвітницька робота. Серед щорічних заходів – відкритий міський фестиваль народно-художньої творчості «Подільські візерунки», фестиваль-конкурс дитячої інструментальної ансамблевої творчості «КОНЦЕРТИНО»; мистецький фестиваль «Світ дитячої творчості», мистецький проєкт «Діти, дітям», персональні виставки та сольні концерти учнів, звітні виставки живопису та декоративно-прикладного мистецтва, шкільні конкурси «Юний митець року», «Викладач року» та ін.

Вінницька дитяча школа мистецтв була створена в 1990 р. і стала першим в області мистецьким закладом нового типу, об'єднавши в навчально-виховному процесі різні види мистецтв: музику, хореографію та образотворче мистецтво. Школа є лідером у створенні класів комп'ютерної графіки та кераміки на відділенні образотворчого мистецтва.

На *відділенні хореографії*, створеному в 1992 р., навчається 163 учні, 70 з яких – учасники Зразкового ансамблю «Подільночка» (кер. Марценюк В.П.). За роки творчої діяльності колектив здобув чимало нагород в різних кутках України та світу: І місце на Міжнародному конкурсі танцю в Туреччині (м. Адапазари, 2011 р.); Гран-прі на Міжнародному конкурсі дитячої творчості «Ранкова зірка» в Болгарії (м. Банско, 2011 р.); Гран-прі Міжнародного конкурсу дитячої творчості «Татранське джерело» в Словаччині (2013 р.); Гран-прі Міжнародного конкурсу дитячої творчості «Татрансько фольклорна весна» в Словаччині (2014 р.) та ін.

Професійні успіхи вихованців *відділення образотворчого мистецтва* відзначені на багатьох конкурсах і фестивалях як в Україні так і за її межами. Тільки за останні 5 років юні художники отримали близько 200 нагород. Учні відділення є учасниками та переможцями багаточисельних міжнародних виставок у м. Делі (Індія), м. Тегерані (Іран), м. Лідице (Чехія), м. Нова Загора (Болгарія), у міжнародному пленері юних художників у м. Луцьку, всеукраїнських, обласних, міських конкурсів дитячої творчості, зокрема «Об'єднаймося ж, брати мої» (присвяченому Шевченківським дням), «Я люблю Україну», «Я хочу жити в якісному світі», «Таланти багатодітної родини», «Арт-Олімп», «Різдвяна зірка», «Малюємо старовинну Вінницю», «Вінниця – європейське місто», «Світ навколо нас», «Сонячна палітра» тощо [7].

Школа мистецтв «Вишенька» – наймолодший початковий мистецький освітній заклад Вінниці, що розпочав свою діяльність у жовтні 2002 р. і демонструє динамічний розвиток. В школі мистецтв

«Вишенька» працюють відділення: *музичне* (фортепіанний, народний, струнно-смичковий, теоретичний відділи, відділ хорового та сольного співу, відділ духових та ударних інструментів), *хореографічне* (класичний, народно-сценічний, спортивно-бальний, сучасний танці), *театральне, художнє* (живопис, малюнок, композиція, декоративно-прикладне мистецтво, комп'ютерна графіка), *відділ загально-естетичного виховання* (групи раннього мистецького розвитку «Baby-art», групи загально-естетичного виховання для дітей віком від 3 до 6 років).

В 2013 р. школою започатковано власний мистецький проєкт – Міжнародний фестиваль «Мистецтво без кордонів». Основними партнерами проєкту стали: Вінницькі обласна й міська ради, Вінницьке училище культури і мистецтв ім. М.Д. Леонтовича, «Союз українців Румунії», Національний коледж мистецтв ім. О. Бенчіле (м. Яси, Румунія), муніципалітет м. Горі (Грузія), музичні школи міст Льоне та Ганновер (Німеччина), Келецький театр танцю та танцювальний колектив «Джапм» м. Кельце (Польща). У рамках реалізації проєкту проводяться спільні культурно-мистецькі заходи, майстер-класи для викладачів та учнів міста й області.

У травні 2014 р. школою було започатковано Конкурс-фестиваль «Юний концертмейстер» (з 2015 р. має статус Всеукраїнського) метою якого є підтримка талановитих виконавців шляхом виховання майстерності з навичок акомпанементу, ансамблевої гри та створення художнього образу саме з учнями-ілюстраторами. *Учні закладу є постійними учасниками конкурсів і фестивалів різного рівня. З моменту заснування школи 3211 учнів взяли участь у 427 різноманітних конкурсах: 147 – гран-прі, 892 – I місце, 659 – II місце, 424 – III місце та 420 – дипломів. Усього 2122 лауреати та 420 дипломантів.*

Вінницька дитяча художня школа, заснована в 1960 р., є найповажнішим закладом початкової художньої освіти в Подільському регіоні. На сучасному етапі, освітній процес у закладі ведеться відповідно до вимог нових освітніх програм, які передбачають елементарний підрівень (4 роки навчання для дітей від 6-ти років) та базовий підрівень (5 років навчання) з відповідним отриманням свідоцтва державного зразка. Школа має 225 бюджетних місць, проте із врахуванням груп, які працюють на засадах самоокупності, кожного року школа приймає більш ніж п'ятсот учнів різного віку, а також дорослих без обмежень за віком. Учні вивчають живопис, рисунок, композицію, скульптуру, історію образотворчого мистецтва. Працюють групи декоративно-прикладного мистецтва та комп'ютерної графіки [3, с. 151].

Педагогічний та учнівський колективи ВДХШ приймають активну участь у культурно-мистецькому житті міста: організація персональних виставок учнів, випускників та викладачів школи, участь у художніх конкурсах і проєктах на міжнародному, всеукраїнському, обласному рівнях. Долучається школа і до загальноміських заходів, зокрема, організації святкування Дня міста, Дня Європи, циклу новорічно-різдвяних свят; участі у загальноміських конкурсах: «Малюємо старовинну Вінницю», «Малюємо новорічну Вінницю», «Вінниця – європейське місто» тощо. У 2011 р. за ініціативи школи було започатковано Всеукраїнський конкурс дитячого малюнку в жанрі пейзажу «Мій рідний край», який здобув популярність і по сьогодні проводиться на базі закладу, гуртуючи молоді таланти всієї України.

Таким чином, за період незалежності мережа початкової мистецької освіти на Вінниччині зберегла в цілому свою структуру. Важливою ознакою періоду стало створення комплексних закладів універсального типу (шкіл мистецтв), відкриття нових напрямів навчання суголосно до потреб і вимог часу. Загальною тенденцією в роботі початкових закладів мистецької освіти в період незалежності стало залучення дорослого населення до опанування різних видів мистецтва. Отже, початкові мистецькі освітні заклади, орієнтуючись на сучасні реальні потреби освітнього ринку, стають центрами духовного збагачення, осередками спілкування дітей і дорослих у сфері культури. Музичні школи розширили свою діяльність за рахунок започаткування новітніх культурно-мистецьких проєктів, що стали важливим інструментом у вирішенні сучасних потреб культурного розвитку міста й області. Вищезазначені культурно-освітні проєкти сприяють виявленню творчо-обдарованої молоді, розширенню культурних зв'язків і міжкультурної комунікації, підвищенню фахової кваліфікації викладачів мистецьких освітніх закладів, а також позитивно впливають на соціокультурну ситуацію у регіоні.

Список джерел та літератури

1. Купецька І. Дорослих учитимуть співати, танцювати й малювати. *Місто*. 2013. 30 січня.
2. Кушка Н. Музична Вінниця. Вінниця: ТОВ «Вінницька міська друкарня», 2020. 480 с.